

FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE SOCIALE

ELEMENTE DE GÂNDIRE FORMALĂ ÎN ACTELE COMUNICĂRII VERBALE

Efim MOHOREA, *dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

Abstract: *This article is devoted to the study of rational aspects of communication, certain formal parts of education and conveyance of messages by communication process participants, in particular, their need to understand complex judgments and respective logical connectives (not, and, or, if ... then, only if ... then, if and only if, ... then).*

Keywords: *signal, sign, meaning, communication, judgment, true meaning, logical connective.*

Introducere

Comunicarea este un atribut al ființelor omenești. Prin comunicare, omul se încadrează în procesul socializării sale. Interacțiunii prin semnalizare și semnificare, de care dispuneau strămoșii biotici ai oamenilor, în decursul evoluției, i s-a adăugat comunicarea prin semne non-verbale și limbaj articulat. *Aristotel* (sec. al 4-lea î. e. n.) a fost printre primii cercetători care au abordat problema comunicării prin limbajul articulat. El a subliniat faptul că omul dispune de *logos* (limbaj). Prin *logos* se exprimă gânduri, idei, ordine, aprecieri ș. a. *Logosul* este baza conștiinței și aprecierilor valorice ale omului. Prin *darul cuvântului* omul se deosebește radical de celelalte ființe care trăiesc în comunități. Comunicarea prin limbaj este baza societății, a întrunirii indivizilor într-o societate cu adevărat umană.

În secolul al XIII-lea *Sfântul Toma* insistă asupra faptului că limbajul îi unește pe oameni, ceea ce E. Coșeriu numește *alteritate* (raportul individului uman cu alții). *Sfântul Toma* spunea că dacă omul ar fi o ființă solitară, atunci i-ar ajunge pur și simplu impresiile psihice în conștiință și nu ar avea nevoie să le exteriorizeze. Pentru oamenii care trăiesc în comun, este necesar ca toate concepțiile unui individ să se arate în exterior, să fie făcute cunoscute altora. Deci tocmai prin alteritate, adică prin limbajul care se adresează altora, oamenii pot conviețui.

Trebuie de subliniat faptul că vorbirea articulată nu este comunicarea propriu-zisă. Există diferențe esențiale, spre exemplu, între *a spune*, *a auzi*, pe de o parte, și *a comunica*, *a asculta*, pe de altă parte. Vorbitul și ascultatul sunt procese unilaterale, unidirecționale, pe când comunicarea este proces bilateral, bidirecțional, care are loc între mai multe persoane și care presupune transfer de „mesaje”, *informație* în ambele sensuri, adică *retroacțiune*, *conexiune inversă* (*feed-back*). Comunicarea se realizează prin *știre*, *veste*, *înștiințare*, *înțelegere*, *sens* etc.

1. Esență rațională a comunicării

Etimologic, conceptul *comunicare* provine din adjectivul latinesc *communis* care înseamnă *a aparține mai multor persoane (sau tuturor)*, *comun*, *public*; *pe care cineva îl are împreună cu altcineva* (A se vedea: [5, p. 143]). O altă sursă etimologică a termenului *comunicare* este verbul latin *communico* care înseamnă *a împărți*, *a împărtăși*; *a pune la un loc*, *a lega*, *a asocia*; *a discuta*; *a adăuga* (A se vedea: [Idem, p. 142-143]). Această viziune asupra comunicării, consideră o mare parte dintre specialiști, reprezintă una dintre direcțiile teoretice contemporane.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, termenul *comunicare* capătă o sferă largă, obține o extensie deosebită: comunicarea, consideră unii specialiști, poate fi nu doar umană, ci și animală, vegetală, ba chiar mecanică. Această gama largă de „semnifica-

ții” ale termenului *comunicare*, ne „explică” specialiștii de orientare tehnicistă, ar permite a fi utilizat în biologie (comunicarea între celule), în neurologie (comunicarea creierului cu alte organe), în informatică (comunicarea între om și calculator) etc. Nu ar trebui să ne mirăm, aflând că Soarele ne „comunică” energie, tot așa cum în lingvistică este vorba de comunicarea prin limbaj, iar în sociologie se cercetează comunicarea într-o colectivitate sau într-o societate și în multe alte discipline. În realitate, lucrurile stau cu totul altfel. Există lucrări ale savanților cu pregătire interdisciplinară în științele fundamentale, în care se cercetează minuțios specificul proceselor de interacțiune între obiectele din lumea anorganică, regnul animal și societatea omenească. Este necesar a se distinge clar între *cauzalitatea fizico-chimică* din lumea anorganică, *determinismul informațional-reglator* din lumea plantelor și animalelor și *schimbul de mesaje, prin semne verbale și non-verbale*, dintre ființele umane, dotate cu *conștiință*.

E de menționat că în orice act comunicativ sunt prezente elemente ale semiozei, care include următorii factori constitutivi: *semnul, semnalul, semnificația, referința*. Având în vedere faptul că conținutul ideatic, adică *semnificația* cuvintelor este un fenomen ideal, localizat în conștiință, suntem nevoiți a recunoaște că însăși comunicarea se prezintă drept un fenomen rațional care, de facto, este nu altceva decât o *relație* între conștiințele comunicanților. Ceea ce specialiștii numesc „mesaj”, în realitate, reprezintă doar un sistem de semnale codificate ce se transmit, prin canalele de comunicație, de la *emițător* până la *receptor*. De asemenea, trebuie de avut în vedere faptul că comunicarea verbală și non-verbală, din diferite domenii ale activității omenești, este un proces rațional, cognitiv, adică imanent doar ființelor umane. În privința la așa-zisa „comunicare” animală, putem spune că ea are la bază interacțiunea indivizilor biotici prin *semnale, semnificare*. Procesele informaționale *inconștiente* sunt incluse în actele reglatoare care le asigură indivizilor și speciilor din regnul animal acomodarea la mediul înconjurător, supraviețuirea în lupta lor pentru existență.

În bază datelor obiective, obținute în neuroștiințe (neurofiziologie, neurobiologie, neuropsihologie etc.), psihofiziologie, etologie, psihologia cognitivă, psiholingvistică și alte științe contemporane, putem afirma, cu siguranță, următoarele: în sistemele informaționale artificiale și în organismele vii se produc „mesaje” în formă de semnale fizice (optice, acustice, electrice, chimice etc.) pe care „transmițătorul” le codifică și le îndreaptă (tot în formă de semnale fizice), prin canal, înspre „destinatar”. De fapt, termenul global *mesaj* denotă gânduri, sentimente, trăiri, idei, intenții, emoții, stări sufletești etc. Toate acestea, fiind ideale, rămân inaccesibile oricăror sisteme senzoriale, inclusiv ale omului. Așadar, mesajul ideatic, fără a fi transpus (transformat) în semnal, rămâne inaccesibil interlocutorului și, prin urmare, nu poate acționa asupra organelor de simț. Așadar, ceea ce se numește *mesaj* în tehnica comunicațiilor și comportamentele animalelor, reprezintă o înlănțuire de semnale codificate, iar așa-zisa „comunicare” este un proces de transformare și de transmitere a acestor semnale de la sursă spre destinatar.

În momentul de față, ființele umane nu dispun de mijloace naturale necesare pentru a-și transforma direct gândurile, ideile etc. în semnale perceptibile. De aceea oamenii recurg la „procedura” de codificare care se produce în două etape: mai întâi ideile, gândirile, intențiile ale celui care vrea să le comunice cuiva se transformă în semnale verbale (rostite sau scrise). Apoi semnalele verbale (ondulațiile sonore sau textul scris) vor fi transformate într-un șir de semnale electromagnetice (numit „mesaj”) pentru *emițătorul* tehnicii de comunicație care se va transmite printr-o linie de comunicație (telefon, telegraf, telex, internet etc.) *receptorului* tehnic și ajung la *destinatar*. În fond, comunicarea, în sensul deplin al cuvântului, a fost și rămâne un fenomen psihic și rațional, cognitiv și afectiv, inerent ființei umane.

Indiferent de domeniul activității profesionale în care are loc comunicarea (management, jurisprudență, educație, medicină, mass-media etc.), trebuie de avut în vedere următoarele: Există două rețele (circuite) informaționale în actele de comunicare. Prima rețea o constituie interrelația dintre comunicanții umani (mai precis, conștiințele acestora) care folosesc același sistem lexical (cuvintele și semnificația lor) și operatori sintactici (verbali și logici) pentru a construi propoziții, fraze etc., înțelese de ambele părți ale actului (procesului) comunicativ. De aici decurge caracterul ideal al mesajului propriu-zis. A doua rețea a comunicării o constituie partea tehnică, adică structura *procesului tehnic* al actului comunicativ (1. emițător – codare – „mesaj” – canal – decodare – receptor; 2. receptor – codare – „mesaj” – canal – decodare – emițător) rămâne invariabilă, se schimbă doar conținutul, scopurile, participanții, metodele, mijloacele etc. Comunicarea, în conținutul plener al termenului, rămâne deocamdată prerogativa ființelor umane care sunt dotate cu rațiune și pot interacționa nu doar prin *semnale*, dar și prin *semne*. Funcția semnului nu poate fi concepută fără semnificație. Nu există semn fără *semnificație*, însă există *semnificare* fără semn. Specialiștii în domeniul etologiei au demonstrat că în lumea insectelor și mamiferelor există semnificări cu conținut „prelogic” și fără limbaj articulat.

Atributele ideale ale semnului, exprimate prin triada semiotică *desemnat – semnat – semnificant* (elemente ale unui obiect de natură psihică, mintală) sunt „localizate” în *conștiințele* subiecților semiozei și nu reprezintă „laturi” imanente ale substratului (purătorului) material al semnului. Această idee a autorului articolului de față este contrară afirmațiilor unor specialiști în domeniul comunicării semiotice.

Comunicarea rămâne a fi procesul și rezultatul *interrelației conștiințelor subiecților* comunicării care, fiind asistate de factori semiotici și legături informaționale, bazându-se pe cunoștințe despre lumea externă și internă, nu atât *transmit*, cât *crează* mesaje (enunțuri, fraze, texte etc.) și le dau diverse interpretări conceptuale sau/și valorice.

În continuare, vom analiza unele aspecte raționale care sunt prezente în actele de comunicare, inclusiv în cele formalizabile.

2. Enunțul – formă fundamentală de comunicare interpersonală

Pentru a evita neînțelegerea dintre comunicanți trebuie să fie excluse ambiguitățile din limbajul natural, înlocuind termenii polisemantici și neclari cu noțiuni științifice clare ce au conținut precis și interpretări univoce. De asemenea, este important ca în enunțurile pe care le emit participanții la procesele comunicative să fie corect incluși conectorii (operatorii) inter-propoziționali prin care, din propoziții simple, se alcătuiesc compuși verbali (propoziții compuse, fraze etc.). Mai jos, vom demonstra importanța utilizării corecte a operatorilor logici – *negației, conjuncției, disjuncției (inclusive și exclusive), implicației, replicației (implicației inverse), echivalenței, anticonjuncției, antidisjuncției* – pentru comunicarea efectivă în activitatea profesională (management, jurisprudență, învățământ etc.).

Una dintre formele gândiri abstracte, aplicabile în comunicarea profesională, o constituie *judicata* (propoziția logică). Unitatea dintre acest act mintal și materializarea lui în vorbirea articulată (prin propoziții linguale) poartă numele de *enunț*.

Analiza logică a judecății este precedată de evidențierea esenței judecății. Un compartiment special al logicii formale îl reprezintă *logica enunțurilor* sau *logica propozițională*. El studiază propozițiile compuse care sunt alcătuite din propoziții simple legate între ele prin *operatori logici inter-propoziționali*. În cadrul propozițiilor compuse, propozițiile simple sunt interpretate ca propoziții „*atomare*”. Propozițiile simple în cadrul propozițiilor compuse, se notează, de regulă, cu minusculele alfabetului latin: **p, q, r, s** etc. Structura propozițiilor simple, în acest context, nu se ia în considerație; prezintă interes numai valorile lor de adevăr.

Propozițiile compuse sunt forme logice ce au ca elemente propoziții simple unite prin operatori logici inter-propoziționali numiți și functors, conectori sau joncțiuni (variabile funcționale).

Modelul comunicării tehnice, creat de cercetătorii americani Shannon și Weaver, continuă să fie schema clasică a comunicării interpersonale. În acest model, a *comunica* înseamnă că un *emițător* sau *sursa* de informație este conectată la *transmițător*, printr-o *linie de comunicație* transmite semnale care ajung la *receptor* și sunt primite de *destinatar*. Unitatea de măsurare a comunicării este de natură binară (numită și digitală), adică de tipul *închis – deschis, da – nu, adevăr – fals, 1 – 0* etc. Noțiunile principale ale acestui model sunt cele de: *sursă* (plus emițător), *receptor, canal, cod* (dispozitive tehnice de codificare, transmitere și decodificare a informației).

Am mai scris supra că în tehnica comunicațiilor sursa produce „mesaje” în formă de semnale fizice pe care transmițătorul le codifică și le îndreaptă (rămânând tot semnale fizice), prin canal, înspre destinatar. Termenul global „mesaj”, scrie *Mihai Dinu*, acoperă o mare varietate de realități, pe care le desemnăm în limbaj curent prin cuvinte ca: gânduri, sentimente, trăiri, idei, emoții, stări de a rămâne inaccesibile sistemelor noastre senzoriale. „*Nici una dintre manifestările menționate ale psihismului uman nu poate fi sesizată direct de un dispozitiv material, fie acesta chiar atât de complex ca foarte sofisticatele noastre organe de simț. De aceea, entitatea emițătoare se vede obligată să procedeze prin substituție: ea încredințează unor semnale materiale, perceptibile senzorial, misiunea de a le reprezenta indirect, prin procură, produsele impalpabile ale conștiinței și afectivității. Înlocuirea nu înseamnă însă transport, așa încât acestea din urmă rămân și pe mai departe principial netransmisibile*” [1, p. 25].

Mesajul netranspus în semnal rămâne inaccesibil interlocutorului, care nu are cum sesiza o anumită prezență ce nu îi impresionează simțurile. Cum ființa umană nu dispune de mijloacele naturale necesare pentru a-și traduce direct gândurile în semnale perceptibile, „*codificarea va avea de parcurs două etape. Cea dintâi va consta în transpunerea în cuvinte a intențiilor emițătorului, operațiune pe care, în calitate de prim transmițător, o poate efectua el însuși, pe când cea de a doua va trebui să o încredințeze unui sistem electronic specializat în traducerea discursului sonor într-unul electromagnetic, dispozitivul cu pricina jucând rolul unui transmițător secund, la fel de indispensabil, în cazul în speță, ca și cel dintâi*” [Idem, p. 27-28]. Spre exemplu, o persoană care vorbește la telefon manifestă o primă codificare a mesajului sub formă acustică, urmând ca microfonul aparatului să transforme cuvintele pronunțate de emițător (ondulații acustice) în semnale electrice (unde electromagnetice), capabile să treacă prin firul de metal ce constituie canalul de comunicare utilizat. Cu alte cuvinte, ideea pe care emițătorul intenționează să o comunice la distanță receptorului, mai întâi, se codifică în semnale (orale, scrise sau de altă natură), apoi semnalele (în unele cazuri, acestea se transformă în alte forme de semnale – electrice, optice etc.) se transmit printr-un mijloc de comunicație (poștă, telegraf, telefon, telex, internet etc.) receptorului. Semnalele pe care le-a primit destinatarul mesajului, prin anumite decodificări, devin fapte de conștiință (idei, sentimente etc.) ale acestuia.

Din cele expuse supra conchidem că, în baza cunoașterii anterioare a obiectelor, are loc *recunoașterea, interpretarea* lor ulterioară prin semne atât în actele de gândire, cât și în procesele de comunicare. Așadar, actului de comunicare îi precede cunoașterea termenilor și operațiilor mintale prin care cuvintele se îmbină în propoziții, fraze etc. Fără a înțelege semnificația cuvintelor nu este posibilă gândirea și comunicarea anumitor idei altor persoane. Spre exemplu, câteva generații de studenți, care nu au studiat logica în liceu, nu pot duce până la capăt rezolvarea următoarei probleme: „La examenul de logică profesorul

i-a propus studentului cinci enunțuri la care trebuie de răspuns dacă sunt adevărate sau false. Studentul știe că profesorul propune enunțuri adevărate mai multe decât false și că niciodată nu propune trei întrebări consecutive care presupun răspunsuri identice. Din conținutul primei și al ultimei întrebări este clar că ele presupun răspunsuri opuse. Studentul știe răspunsul doar la a doua întrebare. Aceasta deja îi *garantează* studentului răspunsuri corecte la toate întrebările. Ce știe studentul despre întrebarea a doua? Care sunt răspunsurile corecte la toate întrebările?” Formalizând conținutul problemei (folosind tabela valorilor de adevăr) și eliminând cazurile care nu se întâlnesc la examenul profesorului dat, majoritatea studenților nu pot alege din patru variante obținute (într-un caz răspunsul la întrebarea a doua este *negativ*, iar în celelalte trei cazuri este *pozitiv*) pe aceea care decurge din condițiile problemei. Cauza nereușitei constă într-o simplă banalitate de ordin semantic: studenții nu pot găsi echivalentul logic al cuvântului „garantează”. Deși studenții deja cunosc principiul logic al *rațiunii suficiente*, ei nu sunt în stare să „traducă” termenul „garantează”, din limbajul natural, în „suficient”, din limbajul logic, care le-ar permite (prin soluționarea unei contradicții) să formuleze răspunsurile corecte la toate întrebările din bilet.

Una dintre problemele cu care se confruntă intelectualii (masteranzii, profesorii etc.) care nu au pregătire logică este problema neînțelegerii corecte a conținutului logic al operatorilor (conectorilor) interpropoziționali, prin care, din propoziții simple, se alcătuiesc propoziții compuse. *Negația, conjuncția, disjuncția (inclusivă și exclusivă), implicația (propoziția condițională), replicația (implicația conversă), echivalența (propoziția bicondițională), anti-conjuncția, anti-disjuncția* ș. a., care se întâlnesc frecvent în comunicarea cotidiană și aceea profesională (didactică, științifică etc.), nu pot fi interpretate corect, fără o învățare prealabilă. De asemenea, este de dorit ca și absolvenții liceelor să cunoască elementar principiile și legile de bază ale logicii formale (principiile identității, non-contradicției, terțului exclus, rațiunii suficiente, legea contrapozitiei ș. a.), fără de care însușirea programelor universitare și comunicarea în domeniul activității profesionale vor fi dificile. Este important ca în activitatea și comunicarea profesională să se respecte principiile logicii formale. Aceasta asigură gândirii și receptării mesajelor, de către comunicanți, claritate, univocitate, coerență, consecvență. Uneori chiar și articolele din codurile juridice sunt formulate neclar, nu corespund rigorilor logice. Spre exemplu, articolul 117 din Legea fundamentală este formulat astfel: „*În toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice. Judecata proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură*” [4, p. 37]. Sub aspect logic formal, a doua propoziție o contrazice pe prima. Pentru a nu denatura conținutul juridic al articolului ar fi de dorit, din punct de vedere sintactic, ca propozițiile să fie separate nu prin punct, ci prin punct și virgulă (ca părți ale unei propoziții compuse) sau să fie reformulate printr-o propoziție universal afirmativă exceptivă, spre exemplu, astfel: „*În toate instanțele judecătorești, cu excepția judecării proceselor în ședință închisă admise numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură, ședințele de judecată sunt publice*”.

Nu sunt întotdeauna formulate coerent și articolele din alte coduri juridice. De pildă, într-o discuție teoretică cu unii reprezentanți ai organelor de drept ne-am convins că definiția infracțiunii (articolul 14. Codul Penal al RM) poate avea interpretării diferite, deoarece nu corespunde întocmai principiului noncontradicției. Acest articol, din punct de vedere lingvistic și logic, conține două propoziții. Din prima propoziție aflăm că „*infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsa penală*” [3, p. 8]. A doua propoziție ne informează că „*nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni*” [Idem].

Avem de a face cu un caz analogic cu cel analizat mai sus: a doua propoziție o contrazice pe prima, atunci când afirmăm că nu *constituie*, adică nu *este* infracțiune dacă *fapta prevăzută de prezentul cod este lipsită de importanță*. Nu ar exista contradicție, dacă în prima propoziție s-ar afirma că prejudiciul trebuie să conțină *importanță*. Atunci cea de a doua propoziție ar completa-o pe prima. Sau, sub aspect *axiologic* (adică valoric), ar trebui de subliniat (în a doua propoziție) că nu se *consideră* (deși formal este infracțiune) fapta care *conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni*.

Considerăm, de asemenea, că nu rezistă unei critici competente unele formulări din articolul 16. Clasificarea infracțiunilor (A se vedea: [3, p. 9]). Citind acest articol, din punct de vedere logic, înțelegem că, în funcție de *caracterul și gradul prejudiciabil, genul infracțiunilor se divide* în următoarele cinci categorii: *ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave*. Altfel spus, *caracterul și gradul prejudiciabil reprezintă criteriul logic* al clasificării infracțiunilor. După cum este cunoscut, *caracterul și gradul prejudiciabil* al infracțiunii îl găsim în *dispoziția* articolului din partea specială al Codului penal. Tocmai în dispoziție și nu în sancțiune trebuie căutat criteriul clasificării infracțiunilor deoarece, cum constată juristul român N. Popa, dispoziția normei juridice este *miezul* normei juridice.

E de menționat că printre regulile logice ale clasificării se află și regula *criteriului unic*. Adică o clasificare corectă trebuie să dispună de un criteriu unic și bine determinat, ceea ce înseamnă că orice element din universul clasificării este repartizat în clase distincte după *unul și același criteriu*. De exemplu, o primă clasificare a delictelor sau infracțiunilor se face în funcție de relațiile (valorile) sociale care sunt lezate sau violate printr-o acțiune ilicită (A se vedea: [2, pp. 66-67, 74]).

Citind atent articolul 16 al Codului Penal al RM, ne convingem că respectivele 5 tipuri de infracțiuni se clasifică (de facto, schimbând criteriul clasificării), în conformitate cu *sancțiunea* din norma juridică penală, adică după pedeapsa maximă prevăzută de legea penală pentru astfel de tipuri de infracțiuni, ceea ce nu contribuie favorabil la comunicarea dintre specialiștii din diferite domenii ale activității intelectuale. Chiar dacă necesitățile practicii juridice impun științei dreptului și filosofiei juridice astfel de modalități de gândire, aceasta trebuie explicată și argumentată în mod special, din punct de vedere logic.

În comunicarea profesională, spre exemplu juridică, este important de a înțelege perfect ce se comunică.

Să analizăm structura logică a textului alineatului (1) al articolului 189 (Șantajul) din Codul Penal al RM.

Cităm: „*Șantajul, adică cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, amenințând cu violență persoana, rudele sau apropiații acesteia, cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele, cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului, deținătorului ori cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora, se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 500 unități convenționale sau cu închisoare de până la 4 ani*” [3, p. 64].

Analizând acest articol, sub aspect logic, aflăm mai mult decât ni se pare la prima vedere. Dispoziția acestui articol reprezintă o propoziție compusă care conține, în primul rând, cinci specii de cereri: cererea de a se transmite bunurile proprietarului (p_1), posesorului (p_2) sau deținătorului (p_3) ori dreptul asupra acestora (p_4) sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial (p_5). (Aceste propoziții simple sunt unite prin disjuncție neexclusivă). Adică e vorba că se cere cel puțin una, dar nu se exclude că pot fi prezente toate cinci cererile cu

conținut patrimonial. În al doilea rând, la aceste cereri se adaugă (prin conjuncție) 13 moduri de amenințări (conectate prin disjuncție neexclusivă): amenințarea cu violență persoana (q_1), rudele (q_2), apropiații acesteia (q_3), cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele (q_4), cu deteriorarea (q_5), cu distrugerea bunurilor proprietarului (q_6), posesorului (q_7), deținătorului (q_8), cu răpirea proprietarului, (q_9), posesorului (q_{10}), deținătorului (q_{11}), a rudelor (q_{12}), a apropiaților acestora (q_{13}). Sancțiunea, la rândul ei, este o disjuncție inclusivă care conține, cel puțin una dintre două pedepse – cu amendă (r_1) sau/și cu închisoare (r_2). Având în vedere că cercetarea cazului trebuie să fie completă, sub toate aspectele și obiectivă, raportul logic dintre dispoziție și sancțiune se prezintă, sub aspect logic, printr-o relație bicondițională (necesară și suficientă). Din punct de vedere logic, acest text se prezintă astfel:

$$[(p_1 \vee p_2 \vee p_3 \vee p_4 \vee p_5) \& (q_1 \vee q_2 \vee \dots \vee q_{13})] \leftrightarrow (r_1 \vee r_2).$$

În parantezele pătrate sunt luate două disjuncții neexclusive care, fiind legate prin conjuncție, alcătuiesc dispoziția din alineatul (1) al articolului în cauză. Dispoziția și sancțiunea sunt unite prin operatorul echivalenței care înlocuiește (simbolizează) cuvintele de legătură „dacă și numai dacă... atunci...”. Dacă ar fi să alcătuim tabela valorilor de adevăr a acestei propoziții compuse, am obține 2^{20} rânduri, iar tabela valorică numai a dispoziției ar conține 2^{18} rânduri. Din punct de vedere logic, numărul posibil al variantelor de șantaj, prevăzut de articolul citat mai sus, ar fi egal cu $2^{18} - 2$ (Din numărul rândurilor tabelii valorilor de adevăr vom exclude *cererile* ce nu sunt urmate de amenințări și *amenințările* ce nu sunt precedate de cereri, cum prevede legea).

Din acest exemplu putem conchide că, fără a înțelege structura logică a mesajelor produse în conștiințele comunicanților, comunicarea profesională (practică sau științifică) nu este efectivă.

Cele expuse mai sus ne permit să formulăm următoarele concluzii:

1. Comunicarea este nu doar un proces pur verbal, ci reprezintă unul cu componente raționale, inclusiv formalizabile, fără de care actorii acestui proces nu pot fi situați la același nivel comprehensiv.
2. „Mesajele” pe care le trimit comunicanții unii altora reprezintă înlănțuiri de semnale codificate. Codarea și decodarea informației transmise și receptate, adică formarea mesajului propriu zis, se produce în conștiințele comunicanților și este, așadar, un proces intelectual, adică rațional.
3. Comunicarea interpersonală conține două circuite informaționale: unul prin care se transmit comunicanților „mesajele” alcătuite din semnale codificate și altul prin care se produc, se învață însăși codurile (sistem lexical al limbajului natural și artificial, sintaxa și stilistica acestora) care se aplică de către interlocutori pentru a crea mesajele propriu-zise ca forme ideale (gânduri, idei, intenții), adică fapte de conștiință.

Raționalismul secolului al XVII-lea, în persoana lui *R. Descartes*, activa sub deviza: „*Cuget, deci exist*”. În secolul al XXI-lea predomină epistema (tematizarea) comunicării, de aceea mulți specialiști în domeniul comunicării se subscriu lozincii: „*Comunic, deci exist*”.

Surse bibliografice:

1. DINU, Mihai. *Comunicarea: Repere fundamentale*. București, Editura Științifică, 1997. 362 p.
2. RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan. *Sociologia crimei și criminalității*. București: CASA de EDITURI și PRESĂ „Șansa” S.R.L., 1996. 237 p.
3. *Codul penal al Republicii Moldova*. Chișinău: „Cartea S.A”, 2002. 284 p.
4. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994. Chișinău: Direcția de Stat pentru Asigurarea informațională MOLDPRES, 1994. 48 p.
5. *Dicționar latin-român*. București, Editura Științifică, 1962. 958 p.